Kā latvietis mācīja Zimbabves puišiem Āfrikas samus audzēt

Guntis Vīksna,
teksts un foto

TĀLI CIEMIŅI. Pie gandrīz pabeigtās kūpinātavas, kurā vienlaikus varēs iekarināt 40 Āfrikas samus, faktiski jau tomēr samiņus *optimāli ēdamajā izmērā*, visa Zimbabves trijotne – (no kreisās) projekta vadītāja Muse un vīri ar zelta rokām Mangena un Tanzanani.

Stāsta, ka savulaik tie latvieši, kuri pēc Otrā pasaules kara beigām nonākuši Austrālijā, esot iemācījuši vietējiem lietot pārtikā pie mums labi pazīstamo delikatesi – zuti. Šoreiz nebrauksim tik tālu, bet tepat uz Krapes muižu Ogres novadā. Tāpēc, ka augustā šeit Krapes ūdensdzirnavu, kas uz Lobes upes, īpašnieks JĀNIS BALTAČS divas nedēļas ciemiņiem no plašās Āfrikas valsts Zimbabves mācīja, kā nebrīvē audzēt un kā pēc tam pārtikā lietot... Āfrikas samus.

Tā nu sanācis, ka ar Jāni esam studiju biedri, par viņa aktivitātēm, arī zivju audzēšanu, Krapes muižā biju daudz dzirdējis, bet augusta otrdienā tūlīt pēc lielās vētras, kas visu Krapi vēl pēcpusdienā turēja bez elektrības, ierados ciemos. Jo tajā nedēļā vēl tur varēja sastapt ciemiņus no Zimbabves.

Gan samu audzēšanas un izmantošanas audzinātāju, gan viņa palīgu no Dzērbenes puses kopā ar trijotni no Āfrikas sastapu kaimiņos Krapes ūdensdzirnavām, kas uz Lobes upes, blakus rudens aveņu plantācijai finišējot iespaidīgas kūpinātavas būvdarbos. Kad arī kurtuve, nedaudz man piepalīdzot pie skārda griešanas, bija gatava un abi Zimbabves puiši Jāņa sētā uz latviska, no gāzes balona darināta grila gatavoja visai saimei pusdienas (jo virtuvē elektrības joprojām nebija), Jānis atlicināja laiku garākai sarunai par dzīvi. Šoreiz *gaisā iet* tikai Āfrikas samu tēma.

Vislielākais pārsteigums laikam šodien te pie tevis sastapt vīrus no tālās Zimbabves Āfrikā, kuri Latvijā ieradušies mācīties, kā audzēt... Āfrikas samus! Kā teiktu Lauris Reiniks: *Mī ir šokā*...

Sākšu ar to, ka esmu Latvijas Vēžu un zivju audzētāju asociācijas vadītājs. Arī mans šodienas palīgs Raivis Apsītis ir asociācijas valdē, viņam Dzērbenē ir sava saimniecība *Dzērbenes zivis.* Pirms vairākiem gadiem starp biedriem dzirdēju stāstus, kā samus audzē. Āfrikas sams ir siltūdens zivs, līdzīgs Latvijas samam, bet ne tāds pats. Jo Āfrikas samam vajag 28 līdz 30 grādus ūdens temperatūru. Līdz ar to ūdens kaut kādā veidā jāsilda. Man tas bija tāds inženiera izaicinājums, domāju, vai tad saule pa vasaru nevarētu to ūdeni sasildīt? Jo Āfrikas sams ir ļoti dzīvelīgs, izturīgs, arī diezgan ātraudzīgs un ēd pilnīgi visu! Ja ūdenī nav skābekļa, viņš spēj elpot atmosfēras gaisu, spēj pārrāpot, aiziet kādu gabalu pa slapju zāli, labu laiku – ja neizkalst āda – dubļos izdzīvot. Tā bija tā mana izšķiršanās, jo akvakultūrā dārgākais ir nodrošināt tīru ūdeni, bagātu ar skābekli, ko zivis prasa. Bet šiem to nevajag! Viņi spēj arī savā *šmucē* dzīvot. Nedaudz, varbūt kādus 10%, nedēļā ūdeni pamaina, un viss. Nolēmu, ka jāpamēģina.

Tu brauci samiem pakaļ uz Āfriku?

Nē, ir arī pie mums Āfrikas samu audzētāji. Secei blakus ir Purviņi, kur SIA *Oskars* Ojārs Daubers jau ilgus gadus pie Āfrikas samiem *piešāvis roku*, viņš tos audzē un inkubē, pie viņa sami no ikriem šķiļas. Tā nu es kalna galā uzbūvēju siltumnīcu, kurā līdz pusei zemē ieraku baseinu. Uz kalna nogāzes saule caurulēs sasilda ūdeni, tā man ir *centrālā apkure*, lai baseinā uzturētu siltumu. Tā nu kādus četrus gadus samus audzēju, kaut kāda pieredze bija iekrājusies. Tad mani paaicināja līdzi uz Āfriku Lauku konsultāciju centrs, viņiem bija sadarbības projekts un vajadzība novērtēt Ruandā iespējas, kā varam sadarboties, kādas ir viņu vajadzības tieši akvakultūrā. Tajā galā biju pārsteigts – vietējie zina, ka grāvjos un upēs Āfrikas sami dzīvo, bet tos uzturā tomēr nelieto. Zivju audzētāji teica, ka neesot pēc samiem pieprasījuma... Tai pašā laikā restorānā šefpavārs labprāt šo zivi ņemtu, kur nu vēl labāku par to! Viegli pagatavot, garšīga... Tā tas mums toreiz palika pārsteigums, ka Āfrikā galdā nav Āfrikas sama. Tur tos vienkārši neaudzē.

Tev tagad ciemiņi no citas Āfrikas valsts – Zimbabves.

Sanāca tā, ka mani sameklēja Zimbabves nevalstiskās organizācijas *ORAP* vadītāja Muse, jo viņiem Zimbabvē Trampa jaunās politikas rezultātā tika apturēti daudzi esošie palīdzības projekti. Lieli. Un viņa izmisīgi

TE VAJAG SLĪPUMU DABŪT! Jānis (priekšplānā no kreisās), Tanzanani un Raivis apspriežas, kā labāk nostiprināt kūpinātavas kurtuves skārda apmali.

un mērķtiecīgi meklēja pa visu pasauli, kur vēl var atrast sadarbības projektus, lai turpinātu amerikāņu savulaik finansēt sāktos projektus. Tai skaitā pārtikas apgādi. Ar Latvijas Ārlietu ministrijas starpniecību Muse nonāca līdz kontaktiem ar mani. Vispirms apmainījāmies ar epastiem, tad bija *WhatsApp* zvans, kādas astoņas minūtes saruna ar man līdz tam pilnīgi nepazīstamu cilvēku. Taču mēs sapratāmies lieliski! Tā nu uzrakstījām Ārlietu ministrijai divgadu projektu konkursam. Par divām lietām. Par Āfrikas samu audzēšanu mazos mērogos, ko varētu pie mājas viena vai divas ģimenes kopīgi darīt un pēc tam zivis izmantot ēdienā. Jo pārtikas nepietiekamība Zimbabvē ir izteikta. Otra lieta bija par mums Latvijā populārajiem tiešās pirkšanas pulciņiem, tā ir interesanta shēma, kur brīvprātīgu cilvēku grupiņas no pārtikas ražotājiem tieši pasūta produktus. Toreiz mums šo projektu neapstiprināja, pietrūka punktu. Taču mums izdevās saņemt finansējumu, lai pērn uz nedēļu aizbrauktu un Zimbabvē uz vietas visu redzētu un sarunātu. Pamainījās konkursa nosacījumi, palika tikai viengadīgi projekti, līdz ar to mēs savā jaunajā pieteikumā atstājām tikai Āfrikas samus. Un tas ir šis projekts, kas šobrīd Krapē tiek īstenots!

Kā tas izpaužas reāli?

Divas nedēļas viņi ir šeit, kopā paši savām rokām reāli *no nekā* visu veido. Ņem kubikmetra tilpuma plastika konteinerus, iztīra tos, pielāgo, griež polipropilēna plāksnes, metina tās ar īpašu metināmo aparātu, paši izveido filtrus... Lai saprastu, kā tas darbojas! Ne Mangena, ne Tanzanani līdz šim neko nezināja par zivīm, bet abi ir vīri ar galvu un rokām. Vadītāja Muse ir ļoti jaudīga, labi *redz laukumu* un zina, ko no kura var prasīt un kuram ko piedāvāt. Viņu uzdevums ir šeit pašu spēkiem mūsu vadībā paveikt visu – no samu audzētavas izveides līdz kūpinātavai. Sestdien mums jābūt kūpinātiem samiem, jo svētdien viņiem jābrauc prom.

* * *

Te stāstiņš par Āfrikas samiem Latvijā galā. Vēl piebildīšu par šo zivju gastronomisko izmantošanu, arī to man Jānis pastāstīja. Lielākais pie viņa Krapē izaugušais Āfrikas sams svēris 1,6 kilogramus, taču patīkamākie esot tādi ap 800 gramiem, šādu samiņu visvieglāk apstrādāt un tādu arī viens cilvēks ēdienreizē varot apēst. Degustācija todien izpalika, jo šogad Jānis pats samu audzēšanā paņēmis pauzi, taču visas iekārtas, protams, darba kārtībā un tāpēc derīgas apmācību procesam. Bez zivīm gluži Krapē nav, jo paralēli Lobes upei savulaik pie ūdensdzirnavām vēl kādreizējā muižas īpašnieka laikos izrakts teju 100 metrus garš kanāls, kurā tagad īsta paradīze (līdz nonākšanai pannā vai kūpinātavā) ir Jāņa audzētām skaistām forelēm.

GRĀMATA

Atteikšanās no nemirstības

Antra Lāce

Vai tiešām tā varētu būt? Visi plūstam vienotā upē līdz ūdenskritumam piedzimšanai, dzīves sākumam. Tad pārtopam neskaitāmās sīkās ūdens lāsītēs, kas apzinās sevi vienīgi kā atsevišķās esības, veido attiecības, reizēm mīl, reizēm nīst viena otru. Nāves brīdī, kad lāsīšu brīvais kritiens beidzas, atkal visi savienojamies vienā, neaptverami plašā «ūdens» kopumā?

Tā prāto un šaubās Gvido, vienkāršs, kautrīgs grāmatvedis, kurš samīlējies skaistajā kolēģē Sandijā un ir spiests sadzīvot ar neizārstējamu redzes defektu. Viņš iegrimis svešzemes rakstnieka Kardozas dīvainā tālas nākotnes fantāzijā, kur cilvēki kļuvuši nemirstīgi, bet nāve it kā pa sētas durvīm tomēr cenšas atgriezties. Kurš uzvarēs?

Gvido tās ir mūsdienas. Zinātniskās fantastikas plauktiņā atrodamajā romānā autors mūs viegli un pārliecinoši ieved pasaulē pēc pāris gadsimtiem, kad cilvēce būs iemācījusies uzvarēt ne tikai slimības, bet arī pašu nāvi: visi dzīvos mūžīgi. Jaunākais zinātnes sasniegums ir fiziskā ķermeņa mirstības apturēšana – tā, lūk. Kaut gan ne visi kristieši ir apmierināti. Tas vēl nekas, bet, kā vēstīts, pierādīt savu īstumu tajā fantāzijas pasaulē, kurā iekļūst arī Gvido, ir pats grūtākais, varbūt pat neiespējams uzdevums. *Vēl varētu mēģināt pārbaudīt realitātes simulēto iedabu, skrupulozi pētot tās detalizētības pakāpi vai testējot kvantu nejaušības, taču kā lai pārliecinās, vai pats esi īsts?*

Jau iepriekšējais Ikara Piebalga romāns ar poētisko nosaukumu «Pirms vējš atpūtīs pagātnes pelnus» lasītājam mācījis ieraudzīt parastajā neparasto, spēlēties ar laikiem un notikumiem. Šeit tas ir vēl pārliecinošāk. Laiks, telpa, mūžība; ar to it kā nespēlējas, tomēr...

Piebalgs bez stomīšanās savu varoni Gvido ieceļ tajā tālajā nākotnē, protams, viņam vispirms jānomirst šajā, zemes dzīvē. Rakstnieka krāšņā fantāzija viņu atdzīvina tai tālajā nākotnē, un ne tikai. Pateicoties kvantu mehānikas eksperimentiem, pētījumiem un zinātnieku lieliskajiem atklājumiem, TAS ir noticis un pētnieks (nu stāsts jau notiek pirmajā personā) «es» ne tikai strādā, bet arī iemīlas, jo robotu radītajā pasaulē ir arī kas bezgala cilvēcīgs – nu, protams, tā ir mīlestība. Un tieši tad, kad pētnieks meklē jēgu savai iespējami nereālajai virtuālās realitātes dzīvei, burvīgā japāniete Mijuki gadās blakus kā pētnieka kolēģe, ar tieši tādu pašu stāstu...

Kopš sešu gadu vecuma Gvido ir sapņojis par Krāsaino pasauli. Un viņš to sasniegs, jo būs nokļuvis vietā, kur sapņi piepildās, nākotnē, ne vairs kā ūdenskritumā krītoša lāsīte, bet gan pati skaidrā debess.